

MODE BEPAALT ONZE IDENTITEIT NIET, WIJ DRUKKEN ONZE IDENTITEIT UIT MET MODE.

Bijvoorbeeld een broek: broek en mens veranderen samen de broek. Het gaat dus ook om hoe je beweegt, hoe je het draagt. (Rebecca Breuer, docent en coördinator o.a. visuele cultuur en cultuurfilosofie aan het Amsterdam Fashion Institute “Amfi”).

Inleidend woord

Dat mode als onderdeel van je identiteit zich op verschillende manieren manifesteert in de maatschappij en ook een afspiegeling van deze maatschappij vormt, is te lezen uit de voorbeelden die gegeven zijn in de tekst. Deels citaten, deels conclusies van mensen die zich in de theorie van het fenomeen mode hebben verdiept.

De filosofische benadering

Dat mode in de postmoderne tijd een belangrijk onderdeel vormt van die identiteit, wordt serieus genomen door enkele filosofen van nu, waaronder Francois Lyotard die het heeft over de bloei van de kleine verhalen.” *Veel mensen, ook zij die voorheen daar de kans niet toe kregen, kunnen hun verhaal vertellen. In de kunst is niet één dominante stroming maar een veelheid aan richtingen. Diezelfde pluriformiteit zien we in de mode. Niet één modekoning of zelfs maar één stad dicteert een groot verhaal, maar er is een veelheid van perspectieven van vele ontwerpers in vele steden en windstreken*¹. In de vorige eeuw zijn Georg Simmel ² en Gilles Lipovetsky ³ de enige filosofen die in boekvorm over mode hebben geschreven. Simmel beschouwt in zijn boek “*Philosophie der Mode*” (1904) mode als breed maatschappelijk fenomeen met kleding als een van de vele voorbeelden maar wél in het middelpunt geplaatst. Lipovetsky heeft het over een maatschappelijk mechanisme wat zich kenmerkt in een korte duur en min of meer grillige wisselingen. Een maatschappelijk fenomeen bedenken wat niet wordt beïnvloed door veranderingen is lastig. De westerse wereld is continue in beweging. Of het nu gaat om kleding, interieur, politiek of kunst. Mijn betoog beperkt zich tot de mode van kleding. Waar mode in wetenschappelijke kringen nog vaak wordt beschouwd als een verschijnsel dat te oppervlakkig is om gedegen onderzoek aan te wijden, kan het juist het medium zijn dat veel inzichten biedt omtrent postmoderne identiteit.

Schrijvers en vakgenoten halverwege de 19de eeuw doen nog weinig met het begrip mode. Plato, in zijn tijd, zo’n 400 jaar voor Christus, verbindt kleren al met een bedrieglijke soort schoonheid. Het druist waarschijnlijk tegen de aard van de filosofie in om over mode na te denken. Uitzonderingen daargelaten. Thomas Carlyle zegt over zijn roman “*Sartor Resartus (1833-34)*” *“Ik schrijf over –onzin. Het gaat over kleren. God sta me bij”*⁴. Als de hoofdpersoon kleren wil gebruiken om de wereld te duiden beseft de schrijver dat kleren wel degelijk van belang zijn voor de vorming van het menselijk IK. Of Charles Baudelaire die in “*De schilder van het moderne leven*”⁵ (1863) de mode in relatie met de moderniteit wilde tonen. Want, zegt hij “*modeprenten leggen, met hun steeds wisselende stijlen, perfect de tijdsgeest vast*”.

¹ Francois Lyotard, Postmodern filosoof, Versailles 1924-1998

² Georg Simmel: Duits filosoof en socioloog, Berlijn 1858-1918.

³ Gilles Lipovetsky: Filosoof, schrijver en socioloog, Milau 1944.

⁴ Thomas Carlyle: Schrijver en historicus, Schotland 1795-1881.

⁵ Charles Baudelaire: Frans dichter en kunstcriticus, Parijs 1821-1867.

Carlyle die schrijft zich te beseffen dat kleren cruciaal zijn voor de vorming van het menselijk IK en Simmel die in zijn boek benadrukt dat er een verband bestaat tussen MODE en IDENTITEIT zijn reden genoeg voor mij om verder te zoeken. Als ik, naast boeken die gaan over “De Macht Van de Mode” en “De Verbeelding Over Mode”, het Deleuzeaanse concept “de Vouw” (le Pli) van de Franse filosoof Gilles Deleuze ⁶ intoets, vind ik het onderwerp. Het is hier gebruikt als onderbouwing voor een ⁷masterscriptie. Ik ben ik nog meer overtuigd van de belangrijkheid die mode heeft op de identiteit van de mens.

Gaultier en Madonna in: Nombre Fashion, September 2014.

Mode of kleding

Natuurlijk is mode geen universeel verschijnsel omdat niet iedereen de mogelijkheid heeft om een keuze te maken voor een type kleding of een stijl die je voorkeur heeft. Vanwege religie, professie (denk aan uniformen) of eenvoudig het geld niet heeft om te dragen wat hij of zij wil. Toch zijn in ons deel van de wereld op dit moment zelfs de meest arme mensen opgenomen in de wereld van de mode juist omdat ze beseffen er maar gedeeltelijk aan te kunnen deelnemen. Uitgesloten te worden van het spel en je dit ook realiseren, betekent dat je binnen de sfeer verkeert. Maar gaat het hier nu over mode of gaat het over kleding? In de algemene beeldvorming staat mode synoniem voor kleding. In een eerder stuk al spreek ik over “de mode van kleding”. Daarom heb ik mezelf de vrijheid gegund deze begrippen soms samen te pakken om zo de draad van mijn betoog vast te kunnen houden.

Mode is niet alleen hetgeen te zien is op de catwalk in de modemekka's van de wereld, Milaan en Parijs. Mode is ook te zien op straat, is vluchtig en vindt zijn participanten onder het merendeel van de mensen, al zal niet iedereen dat meteen toegeven of beseffen. Wat uit het brein van de couture of bij de ontwerpers vandaan komt, vindt zijn weg via de pret-à-portêr naar de confectie. Minder kostbaar aan stoffen en furnituren, eenvoudiger van snit en in grote oplagen waardoor het bereikbaar en betaalbaar wordt voor de doorsnee consument. Andersom is de straat een grote inspiratiebron voor ontwerpers. De straat die associaties oproept met dynamiek en representatie

⁶ Gilles Deleuze: Filosoof, Parijs 1925-1995.

⁷ Sanne van der Beek heeft in haar Masterscriptie Algemene Cultuurwetenschappen, waarmee ze in 2011 afstudeerde “De Performance van Identiteit door Mode” onderzocht.

van de werkelijkheid is, zeker voor ontwerpers die zich de massacultuur eigen maken, een creatieve broedplaats. Als enige en tegelijkertijd een van de belangrijkste ontwerpers vanuit de massaculturen van het postmodernisme noem ik graag Jean Paul Gaultier. Het “enfant terrible” van de jaren '80 en '90, die met een feilloos gevoel voor de tijdgeest aanhaakt bij bestaande (sub) culturen zoals de wereld van matrozen, punk, glam rock en graffiti. In zijn voorkeur om met andere artistieke disciplines samen te werken noem ik uit de popcultuur Madonna en uit de kunstwereld Cindy Sherman. Beroemd om hun constante wisseling van identiteit. De identiteit als een illusie, bij Madonna als imagebuilding, bij Sherman als kunstobject. Nathalie Bondil, directeur van het Montreal Museum of Fine Arts prees Gaultier om zijn *“onbevangen visie op de samenleving, waarin iedereen trots kan zijn op zijn of haar identiteit”*.

Arie Versluis en Elly Uyttenbroek : Exactitudes

Meedoen of vasthouden

Mode gaat niet meer alleen over status, stijl of merk. Het gaat over de expressie van iemands individualiteit en dus maakt het deel uit van het individu. De maatschappelijke klasse waartoe iemand behoort is minder relevant en vervangen door een steeds veranderende ⁸lifestyle. Aan ons de keuze: meedoen of vasthouden, je bent vrij om die keuze te maken. En daaraan is meteen het woord “potentiële vrijheid” te koppelen. Daarmee bedoel ik dat, als je de vrijheid hebt te kiezen uit

⁸ Ontwerper Pierre Cardin was pionier in het verkopen van lifestyle. Hij ontwierp niet alleen kleding maar ook interieurs en zelfs een restaurantketen. Hij probeerde één leefwereld te scheppen.

vele “modes”, mensen zich over het algemeen graag conformeren aan een groep, zich een referentiekader aanmeten. Die voorkeursstijl kan een “uiterlijke” of “buitenkant” betekenis geven aan je identiteit. Een mooi voorbeeld hiervan is *Exactitudes* van het Nederlandse duo Arie Versluijs en Ellie Uytenbroek, momenteel te zien als onderdeel van de expositie WAANZIEN in MOTI Breda. Een typisch kunstwerk van deze tijd waarin het “ik” ofwel identiteit centraal staat. Al zo’n twintig jaar is het duo bezig mensen behorende bij identiteitscategorieën te fotograferen door telkens een bepaalde groep te verzamelen op basis van specifieke uiterlijke kenmerken. Op de tentoonstelling heeft de bezoeker de mogelijkheid in een fotohokje plaats te nemen en op de knop te drukken waarna aan je wordt gevraagd of je jezelf kunt identificeren met een van de getoonde groepen óf dat je zelf de eerste van een mogelijk nieuwe groep bent. Volgens de twee kunstenaars/fotografen zijn sinds het verdwijnen van de ideologie van de postmodernistische maatschappij ook de categorieën in identiteit langzaam aan het verdwijnen. Waren het eerst duidelijke groepen op basis van geslacht en klasse, identiteit is nu zodanig gefragmenteerd dat er misschien wel duizenden categorieën te duiden zijn. We houden niet meer vast aan één stijl maar wisselen naar hartenlust.

Amerikaans schrijver en modekenner Holly Brubach zegt dat zij oude kleren in haar klerenkast bewaart zelfs als ze van plan is ze nooit meer te dragen, “uit respect voor de mensen die ik vroeger was”. Uit: de Volkskrant, 2 Februari 2007.

Mode is in de performance tot identiteit een tweede huid geworden waarbij de nadruk ligt op snelle en continue verandering. Door het verdwijnen van vaste structuren in de huidige maatschappij kan identiteit in beweging komen. Kun je veranderen en transformeren zo vaak als je wilt. Het Deleuzeaanse concept “de Vouw” lijkt hiervoor bijzonder geschikt te zijn. De Vouw staat namelijk voor een connectie tussen binnen en buiten. In een vouw ontmoeten binnen- en buitenkant elkaar. Hierdoor wordt het mogelijk iets over te dragen tussen innerlijk en uiterlijk. Identiteit door middel van mode beschrijven zonder te vervallen in beschrijvingen waarin het lichaam centraal staat, is nog een moeilijke opgave omdat het lichaam de plek is, het “presenteerblaadje” waar identiteitsvorming door middel van kleding plaatsvindt. Want het gaat ook om hoe je beweegt, hoe je de kleding draagt of combinaties maakt. Én identiteit wordt uitgedrukt om wat je *niet* draagt want daar heb je voor gekozen. Anti-mode is ook een keuze dus een identiteitsbepaling. We kiezen omdat we

consumenten zijn en omdat we de keuze hebben. Blijf je trouw aan een stijl of ga je je conform een groep kleden, met nét die kleine afwijking (want we willen natuurlijk niet helemaal hetzelfde zijn) ook prima. Voor de identiteit maakt het niet uit.

Kleding kan betekenissen communiceren. Wie ben ik, hoeveel verdien ik, naar welke muziek luister ik, welk geloof hang ik aan....dat alles kan eraan af te lezen zijn. Door middel van kleding laten individuen aan elkaar zien dat ze tot dezelfde groep behoren (*peergroup*) of juist niet. Als we iemand voor het eerst ontmoeten hebben we, nog voor er iets gezegd is, al een indruk van iemands persoonlijkheid door zijn of haar kleding. Wat we dragen zegt iets over wie we zijn en hoe we onze positie zien in de maatschappij. Kleding biedt ons veel mogelijkheden. We kunnen meerdere rollen tegelijk of naast elkaar spelen door te wisselen van outfits. Ik herleid hiermee aan Sherman en Madonna: Op geen enkele van de honderden portretten die zij van zichzelf maakte is Sherman dezelfde terwijl de personen en identiteiten ons ontzettend bekend voor kunnen komen. Haar werk ontleent zijn betekenis aan de relatie tot de identiteiten die wij zo goed kennen van mensen uit onze omgeving of van onszelf. Sherman maakt in de uitvergroting en vermeerdering van identiteiten zichzelf tot een kunstobject. Welke persoon is de werkelijkheid en welke persoon is een illusie? Madonna als hét schoolvoorbeeld van het zich via totaal verschillende en nieuwe stijlen voortdurend uitvinden. Een soort maakbaarheid van het eigen ik. Kleren "herschrijven" het lichaam. In het boek "de macht van de mode" verwijst Anneke Smelik in het hoofdstuk: "Mode en de media, van Haute Couture naar Beeldcultuur", pagina 152 t/m pagina 170 in zijn geheel naar de maakbaarheid in relatie tot de reclame.

Anneke Smelik

IN HETKORT:

Vanaf de achttiende eeuw wanneer de opkomende bourgeoisie onder meer kleding gebruikt om haar maatschappelijke status aan te geven is aan iemands kleding af te lezen of deze tot de adel, geestelijkheid of burgerij behoorde. Tot 1950 bepaalden Franse couturiers de mode en kon alleen de rijke elite zich mode permitteren. Met de popcultuur vanaf de jaren '60 ontwikkelen jongeren hun eigen modestijl en ontstaat mode vaak op straat. Elke subcultuur, hiphoppers, punkers, skaters brengt eigen onderscheidende kleding met zich mee. De modeontwerpers vanaf de jaren '80 laten zich juist door de straat, culturen en subculturen inspireren. Tegenwoordig lijken subculturen te vervagen. Moesten jongeren hun keuzevrijheid bevechten om hun eigen identiteit te ontwikkelen, nu hebben jongeren en hun ouders vaak dezelfde soort kleding aan...

SLOT:

Dit korte onderzoek is deels een betoog waarin ik het niet te onderschatten aandeel van de mode van kleding in de samenleving wil laten zien. Het begrip identiteit is in combinatie hiermee al veelomvattend en dan heb ik me enkel nog beperkt tot het postmodernisme. In combinatie met identiteit heb ik in het kort de houding van de filosofie ten opzichte van mode willen belichten. Mijn conclusie daaruit is dat de mode lange tijd onderbelicht is geweest, te oppervlakkig is benaderd of helemaal is ontzien. Gelukkig hebben we dit zien veranderen en wordt mode meer dan alleen representatie, meer dan gereduceerd tot het label, het kaartje dat aan het ontwerp hangt waarop zijn identiteit beschreven staat in enkele codes zoals materiaal en maatvoering.

BRONNENLIJST

Boek:

Brand, J., Berg, N. van den, Brooks, R., Calefato, P., Duggan, G.G., Fukai, A., Hoeks, H.,Zwaag, A. van der, (2006). *De macht van mode: Over ontwerp en betekenis*. Arnhem: Terra Lannoo BV en ArtEZ Press.

Arts, J., Calefato, P., Celant, G., Clark, J., Graw, I., Herkenhoff, P.,....Vos, M., (2009). *Mode en verbeelding: Over kleding en kunst*. Arnhem: ArtEZ Press, d'junge Hond en de auteurs.

Svendsen, L., (2004). *Mode: Een filosofisch essay*. Oslo: Universitetsforlaget.

Krantenartikel:

Depondt, P., (2 Februari 2007). *Het lichaam herschreven*. De volkskrant, (boekrecensie over L. Svendsen: Mode). Geraadpleegd op 16 Februari 2015.

Internet:

Atelier ACW (2012). *Identiteit als postmoderne kunst: Cindy Sherman*. Geraadpleegd op 20 Februari 2015, van <http://atelieracw.tumblr.com/post/23029556877/identiteit-als-postmoderne-kunst-cindy-sherman>

Beek, S. van der (2011). *De performance van identiteit door mode: Subjectiviteit als Deleuzeaanse vouw*. Masterscriptie Algemene Cultuurwetenschappen. Gedownload op 14 Februari 2015.

Oonincx, I., (2014). *ILS-docente promoveert op mode en identiteit*. Geraadpleegd op 16 Februari 2015, van <http://www.fontysaci.nl/nieuws/ils-docente-promoveert-op-mode-en-identiteit>

Raessens, J., (1996). *De zappende mens behoudt de controle: Identiteit m/v een constructie?*, in *HN-Jaargang 52-nr. 17-27 April 1996*, pp.2-3. Geraadpleegd op 14 Februari 2015, van <http://www.hum.uu.nl/medewerkers/j.raessens/Publicaties/zappen.html>

Liesbeth Godrie

Duaal "Docent Beeldende Kunst en Vormgeving" Februari 2015.